

סיפורים מחלב

גוי של שבת שהציץ ונפגע

מאת אברהם שמי

ליל שבת בחלב. הגברים עם ילדיהם בכל הגילאים נוהרים לבית הכנסת לתפילת ערבית של שבת. ארבעה בתי כנסת היו באזור שלנו וכולם היו מלאים בקהל מתפללים. פשוט לא היה יהודי שלא הלך לבית הכנסת בעיקר בשבתות שלא לדבר על חגים.

מתחילים לשיר את "שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין" במנגינה מסורתית. זה נשמע כמקהלה מאומנת היטב. אחרי שיר השירים הגיע הקדיש לפני ערבית ואז, שקט מופתי משתרר בכל בית הכנסת עד כדי אפשרות לשמוע את צעדיו של חכם מוסה דיב לניאדו שהלך בביטחון לכיוון התיבה למרות היותו סגי נהור, והתחיל בקדיש בקול רם ומסולסל. קולו היה ערב וגבוה, שהיה נשמע עד לשורות האחרונות בבית הכנסת.

ניגון הקדיש היה לפי פרשת השבוע, לכל פרשה יש לה מקום משלה, והקהל היה מתענג במקום ה"עגים" כמו ה"נאהונד" ונתקף בהרגשה נוגה במקום ה"צבא". כשה "קדיש" היה במקום "חג'אז" כמו למשל בפרשת "אחרי מות", ניתן היה לראות גברים עם לחלוחית עצבות בעיניים ושערות הידיים סומרות מהתרגשות. אחרי התפילה כמובן פזמון "גדל אלוהים חי וישתבח".

יוצאים מבית הכנסת, השמש כבר הקדים את כולם ועמד בפתח בית הכנסת, ובידו בקבוק מנחושת מעוטר בריקועים עם צוואר ארוך ודק, והוא היה מזליף בושם על ידיהם המושטות של היוצאים, אותה שעה כשיצאת מבית הכנסת, הרגשת בנשמה יתרה שנחה עליך.

מגיעים הביתה. השולחן ערוך, הפיתות מכוסות במפית של שבת, היין מזוג ומוכן לקידוש. הנשים לבושות בכותונת לילה ועליה ה"רוב דה שמבר" חלוק בית יפה והן לא שכחו לקשט את שערותיהן בפרח צבעוני שהיה מוסיף ליופיין. הגברים עם הילדים פותחים בהיכנסם הביתה ב"שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון" ומסיימים ב"אשת חיל מי ימצא", באותו רגע קורה כמו שאומרת האגדה "הלואי שיהיה כך כל שבת", ומיד הקידוש מסתלסל ואחריו כל הילדים ניגשים לנשק את יד האב והאם. לפני נטילת ידיים, מנהג היה מי שגמר לקדש, פותח את דלת חדרו ולחצר וקורא בקולי קולות אל כל השכנים: שבת שלום יא ג'ראן, "שכנים" וכולם היו עונים לו: שבת שלום ומבורך.

רק לאחר שהסתיים הטקס אפשר היה לגשת לשולחן וליהנות מהמטעמים שהכינה אימא. אחרי הארוחה וברכת המזון, יש שנכנסים לבקר את השכנים של אותה חצר או בחצר קרובה, ויש שנשארים בבלות את ערב שבת בחיק המשפחה. שבת ומנוחה אמנם כן, אך הצרות התחילו מאוחר יותר, את אור מנורות הנפט שמאירות את החדר צריך להקטין עד לגודל אור קטן כמנורת לילה כי לא ניתן לישון

באור מלא. החצרות שכבר חובר להם זרם החשמל, גם הם היו חייבים לכבות את האור. מה עושים? יהודי חלב שומרי דת ולא יעלה על הדעת שמישהו יושיט ידו לכיוון המפסק או לסובב את הבורג של מנורת הנפט. הפתרון כמובן, לצאת אל הרחוב ולחפש גוי שיואיל בטובו להיכנס מהשער הראשי, לעבור את הפרוזדור הארוך והחשוך, להיכנס לחצר ולגשת לכל שכן כדי להנמיך את האורות, או לכבות את זרם החשמל. אם התמזל מזלם ופגשו את אחד מדיירי השכונה הגויים שהכירו אותם, או גויה מבוגרת שהייתה מסתובבת בלילות שבת, והייתה מבצעת את המשימה תמורת חצי פיתה או עוגייה, אז הכל היה עובר בשלום. אך פעמים רבות קורה שחייבים לחפש גוי בלתי מוכר ולבקשו לעשות את הטובה הזו. החיפוש אחרי גוי של שבת, הוטל לרוב על הנשים שיצאו אל הסמטאות החשוכות לחפש, וזה בגלל שהנשים מעוררות אימון, שזה לא דבר מסוכן ואין שם מלכודת. הרבה דברים קרו בגין פעולה זו. יש ובחורים גויים נתקפו בפחד וחשדנות, נשאו את רגליהם וברחו. לפעמים הייתה מתפתחת שיחה מעין זו: ערב טוב אדוני, האם אתה מוכן לעשות לי טובה ולבוא כדי לכבות לי את האור בבית? והערבי היה משיב: ומדוע שאתה או את לא תכבה בעצמך? והיהודי היה משיב: כי לנו אסור לנגוע באור או בחשמל בשבת, ואחרי מספר שאלות דומות, היה הערבי מתפרץ בצחוק כאחד שניסו למתוח אותו, אך לא יצליחו ומתרחק מהמקום כשכל התחנונים לא הועילו. היו גם מקרים משעשעים יותר, כשאותו שכן שלנו שהצליח לשכנע ערבי להילוות אליו, הערבי היה לבוש בגדים בלויים ולרגליו נעליים בלות ומקופלות כנעלי בית, הערבי נכנס לחדר שמזרונים היו פרושים על רצפת החדר, והילדים ישנו עליהם. מכיוון שמנורת הנפט הייתה בפינה השנייה של החדר והיה עליו לדרוך על המזרונים. הוא הוריד את נעליו לפני השטיח שמכסה את רצפת החדר, ניגש להנמיך למינימום את אור המנורה, וחזר לכיוון הכניסה כשהכל היה חשוך ובקושי היה אפשר לראות את הדרך.

איור: אברהם שמי

הוא קיבל פיתה שלמה כשכרו, יצא את החצר ומשם אל הסמטה האפלה ונעלם בחשכה. למחרת בבוקר קם שכנו הנכבד ללכת לבית הכנסת, וניגש לנעול את נעליו החדשות שקנה רק לפני יומיים! שוד ושבר! הנעליים החדשות נעלמו ובמקומם הוא מצא את הנעליים הבלות והמקופלות של הערבי שעשה את המעשה הטוב מאמש. צערו של השכן היה גדול וזמן רב לא הפסיק לקלל את המקרה.

זכור לי סיפורו, של אותו זוג טרי מקרובינו שעדיין לא סיים את ירח הדבש שלו. הזוג ליווה זה עתה את אחרון האורחים שבאו לבקרם בליל השבת. דירתם של בני הזוג הייתה בקומה השנייה של בנין כשלכל דירה הייתה כניסה נפרדת ולא כדוגמת החצרות הגדולות בהם הכניסה משותפת. זה היה באיזור הג'מילייה. בחור חסון היה החתן שלמה, גבוה ובהיר שיער. כלתו הייתה יפת תואר וגבוהת קומה. הם היו זוג יפה ומתאים לכל הדעות. חתונתם שהתקיימה לפני כשלושה שבועות, הייתה בחצר בית הכנסת באיזור ה"ג'מילייה". היהודים בסוריה לא נהגו לערוך חתונה באולמות, החופה נערכה בבית הכנסת, כשבמרכז החצר במה מוגבהת וכסא גבוה במיוחד מקושט בפרחים ובמנורות צבעוניות, והכלה יושבת עליו, החתן עמד על ידה והרב קידש את החתן והכלה. מאות יהודים היו מגיעים לכל חופה, ולא כולם היו מוזמנים אישית. אך המסיבה האמיתית נערכה באחד מבתי המחותנים אחרי החופה עם הקרובים ביותר. גל של שמחה ואושר עבר על היהודים בכל חופה שנערכה בבית הכנסת. כאמור, כל האורחים שבאו לבקר את הזוג הטרי שלנו, כבר נפרדו לשלום, הכלה הטרייה ניקתה את השולחן והזוג התכוון לישון, נשאר רק לגשת ולחפש גוי של שבת שינמיך את אורה של מנורת הנפט. הבחור ירד מהמדרגות, ומהם אל הרחוב שהיה שקט וריק מאדם. עמוד חשמל ובראשו מנורה זעירה פיזר חלק מהחשיכה שאפפה את הרחוב. דמותו של "הבקשי", שוטר המקוקף נראתה צועדת באיטיות בכיוון הנגדי לסוף הרחוב. החתן הטרי הפנה את מבטו לעבר כל צד אפשרי בתקווה לקלוט נפש חיה. המזל האיר לו פנים. דמות אדם צעדה לכיוונו. לפי הכאפייה שכיסתה את ראשו של הזר, ידע הצעיר שלנו שהישועה קרבה. הוא ניגש אל הזר, בירכו לשלום וביקשו לעלות לביתו ולכבות לו את האור. תחילה הערבי היה חשדן וסירב להאמין שישנם אנשים עם איסורים כאלה שמימו לא שמע עליהם, אך אחרי הפצרות ושכנועים והבטחה כי ישלם לו עבור הטרחה, הסכים הערבי לעלות את המדרגות החשוכות אל ביתו של הבחור.

כשנכנסו שניהם אל החדר, המראה שהתגלה לערבי הפתיעהו והצית את מוחו. בתוך המיטה הזוגית המסוגנת שעמדה בפינת החדר, התיישרה לה הכלה הצעירה. שערותיה הארוכות פזורות, וכותונת לילה לגופה. בזמן שבעלה ירד לרחוב, היא הספיקה ללבוש את בגד השינה ולהיכנס למיטה. האישה כאמור הייתה יפת תואר ושערותיה שיוו לה יופי מלאכי.

הערבי הביט בה כלא מאמין למראה עיניו. הבחור הראה לערבי את האור שעליו היה להנמיך. הערבי גרד את ראשו והתמהמה מעט, נראה שהרבה מחשבות התרוצצו במוחו. הוא ניגש אל המנורה וסובב את הכפתור עד שחשיכה השתררה בחדר. הבחור הודה לו בנימוס רב וניגש ללוותו לכיוון היציאה, אך הערבי נשאר לעמוד על מקומו. הבחור החל שוב להודות וביקש מהערבי להילוות אליו אך הערבי, בשתיקה מפחידה עשה צעד מהסס לכיוון המיטה הזוגית. הבחור כמעט יצא מגדרו וביקש אותו בתכיפות ללכת, אך הערבי המשיך לשתוק ועמד באמצע החדר. כשהחתן הטרי ראה שהערבי אינו מנסה לזוז ממקומו, ניגש את האור והעלהו בחזרה למקסימום. אור חזק התפשט בחדר, והבחור נתקף ברוגז רב, תפס את הערבי בדש מעילו, משך אותו לכיוון המדרגות, זרק אותו החוצה ונעל את השער הראשי, עלה בחזרה הביתה נרגש ביותר, אך את האור לא הנמיך בחזרה, והזוג ישן באור מלא באותו לילה בלא מעט התרגשות ממה שאירע להם דקות קודם לכן. אמנם הם חייכו כשסיפרו את הסיפור לקרוביהם למחרת היום, אך עבור הקרובים ההתרגשות הייתה רבה ביותר. מאז, השתדל הזוג למצוא גוי של שבת שגר לא רחוק מסביבתם, שדת היהודים הייתה נהירה לו, מבלי להסתכן בחיפוש אחר גוי זר.